

Державна архівна служба України

Миколаївська обласна державна
адміністрація

Державний архів
Миколаївської області

ПРОТОКОЛ ЗАСІДАННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ РАДИ

30.08.2019 № 8

м. Миколаїв

Голова – Левченко Л.Л.

Секретар – Мельник М.О.

Присутні члени науково-методичної ради: Климова Л.С., Колесник Н.А., Котляр Ю.В., Кузьменко Н.В., Пікуль Г.Б., Серединський О.В., Сидоренко А.І., Тригуб О.П.

Порядок денний:

1. Розгляд та затвердження експозиційного плану документальної он-лайнової виставки «Секуляризація церковного майна та руйнування храмів на Миколаївщині».

Доповідає: Мельник М.О.

2. Розгляд та схвалення електронного макету видання «Николаев в Восточной (Крымской) войне 1853-1856 гг.: неизвестные архивные документы».

Доповідає: Мельник М.О.

3. Розгляд та схвалення електронного макету видання «Наш земляк Ребе Менахем-Мендл Шнеерсон».

Доповідає: Мельник М.О.

4. Розгляд та схвалення тексту статті «Регіональний зріз Української революції 1917-1921 рр.: Миколаївщина».

Доповідає: Мельник М.О.

5. Розгляд та схвалення тексту статті «Виникнення громадських організацій та політичних партій в Миколаєві у 1917 р.».

Доповідає: Мельник М.О.

1. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів.

Доповідач зазначила, що відповідно до Плану виставкової діяльності Державної архівної служби на 2019 рік нею підготовлено документальну он-лайнову виставку «Секуляризація церковного майна та руйнування храмів на Миколаївщині», котру планується оприлюднити на офіційному веб-сайті держархіву області.

Експозиційний план виставки додається.

ВИСТУПИЛИ:

Тригуб О.П. – завідувач та професор кафедри міжнародних відносин та зовнішньої політики ЧНУ імені Петра Могили, д.і.н.

Виступаючий зазначив, що на виставці представлено документи, котрі свідчать про вилучення радянською владою церковного майна на користь державі, котре відбувалося у кілька етапів: вилучення церковних цінностей 1922 року, зачинення (припинення функціонування) храмів, передача їх будівель для «задоволення культурних потреб» (розміщення в них культурно-освітніх організацій та установ) у 1930-1936 рр. та після завершення Другої світової війни (більшість церков відновили діяльність під час нацистської окупації області), під час так званих «хрущовських гонінь на релігію» 1958-1964 рр., а також про руйнування будівель Адміралтейського собору 1936 року та Семенівської церкви 1960 року у м. Миколаїв.

Перше вилучення церковних цінностей (виробів з коштовних металів та каміння) у храмах Миколаївщини відбулося у квітні-червні 1922 року під приводом надання допомоги голодуючим. Цей період представлений на виставці оригіналами та копіями постанов, розпоряджень, інструкцій вищих та місцевих органів влади щодо проведення кампанії з вилучення цінностей, описами цінностей та актами, укладеними під час їх вилучення, а також звітними документами (доповідями, інформаціями) щодо обставин під час проведення кампанії.

Про зачинення молитовень та передачу їх будівель у 1930-х роках свідчать оригінали та копії постанов ВУЦВК, Одеського облвиконкому (у 1932-1937 рр. більшість населених пунктів сучасної Миколаївщини входила до складу Одеської області), Миколаївської міської Ради та документи, на підставі котрих вони були прийняті (клопотання установ, підприємств та організацій щодо передачі їм будівель і споруд), а також газетні статті.

Серед документів післявоєнного періоду: рішення виконкому Миколаївської обласної Ради про вилучення церковних приміщень та інформації про використання колишніх культових споруд, укладені уповноваженим Ради у справах релігій при Раді Міністрів СРСР по Миколаївській області.

До експозиційного плану виставки включено також списки храмів, які діяли у певний час і такі, будівлі котрих використовувались для «культурних потреб».

Запропонував затвердити експозиційний план документальної он-лайнної виставки «Секуляризація церковного майна та руйнування храмів на Миколаївщині» та оприлюднити її на офіційному веб-сайті держархіву області.

1.1. ВИРІШИЛИ:

Затвердити експозиційний план документальної он-лайнної виставки «Секуляризація церковного майна та руйнування храмів на Миколаївщині» та оприлюднити її на офіційному веб-сайтові держархіву області.

2. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів, секретаря науково-методичної ради.

Доповідач зазначила, що на розгляд науково-методичної ради подано електронний макет видання «Николаев в Восточной (Крымской) войне 1853-1856 гг.: неизвестные архивные документы», авторами котрого є директор держархіву області, д. і. н. Л.Левченко, історик та краєзнавець, к. і. н. Є.Горбуров та мистецтвознавець К.Беляєва.

Електронний макет видання додається.

ВИСТУПИЛИ:

Колесник Н.А. – заступник директора держархіву з основної діяльності.

Виступаючи зазначила, що більшість наукових праць з історії Східної (Кримської) війни 1853-1856 рр. стосується головним чином подій у Криму та героїчної оборони м. Севастополь. Миколаїв же практично «випадає» з поля зору вчених. Хоча наше місто було не лише центром суднобудування на Чорному морі, але й адміністративною одиницею Чорноморського флоту. У місті знаходились Головне управління Чорноморського флоту і портів, штаб флоту, експедиції, адміралтейство, картографічне бюро та інші структури морського відомства. У місті діяли кілька військово-морських навчальних закладів. Майже всі вищі офіцерські чини Чорноморського флоту – адмірала, капітани, лейтенанти, котрі згодом стали героями оборони Севастополя – у свій час мешкали та служили у Миколаєві.

З початком військових дій Миколаїв головною тиловою базою армії і флоту на півдні Російської імперії. Кількість мешканців збільшилась удвоє. Лазарети приймали тисячі поранених і хворих військових, тут знаходились військові склади зі зброєю та боєприпасами, звідси відправляли на фронт провіант, фураж та будівельні матеріали, сюди прибували із зони військових дій евакуйовані біженці, дружини військових та моряків. У Миколаївському адміралтействі та на ремісничих підприємствах виконували військові замовлення: виготовляли мортирні станки, артилерійські снаряди, гарматні лафети, шанцеві інструменти, а також ремонтували зброю, шили одяг та взуття. У Миколаєві проводили випробування нової артилерійської зброї та практичні стрільби артилеристів. Мешканці Чорноморських адміралтейських поселень та хуторів виконували підводну повинність (надання транспорту для доставлення військових, зброї, поранених та хворих).

Видання складається зі вступу, 14 розділів, епілогу та іменного покажчика. Розділи містять копії документів (виготовлені засобами друку і фото- та електрографічним способом) за відповідною тематикою: «Про мобілізаційні заходи. Про укріплення обороноздатності та забезпечення військових частин», «Про заходи із заборон в експортній торгівлі. Про обмеження у правах та висилці з Миколаєва іноземних фахівців – підданих держав неприятели», «Про початок військових дій на підступах до Миколаєва», «Про організацію оборони Миколаєва», «Про проходження військових частин через місто Миколаїв до театру військових дій у Криму», «Про надання гужового транспорту населенням міста Миколаєва та його передмість для потреб діючої армії», «Про розміщення та побут офіцерів та нижчих чинів у місті Миколаєві», «Про перебування у Миколаєві сановників імператорського двору та про розміщення та побут вищих чинів армії та флоту», «Про формування військових складів у місті Миколаєві та організації зберігання в них зброї та обмундирування», «Про забезпечення житлом та продовольством жінок та дітей, евакуйованих до м. Миколаїв з районів бойових дій», «Про організацію військово-медичної служби для надання допомоги пораненим та хворим воїнам у шпиталях м. Миколаєва», «Про казуси при роздачі нагород за старанну службу», «Свідчення сучасників про події у Миколаєві в роки Кримської війни», «Ілюстративні свідчення далекої війни».

Видання збірки сприятиме уведенню у науковий оборот архівних документів державного архіву Миколаївської області та дозволить вченим глибше проникнути у розуміння історичних подій періоду Східної (Кримської) війни з урахуванням ролі та значення Миколаєва у ній.

Запропонувала схвалити електронний макет видання «Николаев в Восточной (Крымской) войне 1853-1856 гг.: неизвестные архивные документы» та рекомендувати до друку.

ВИРІШИЛИ:

2.1. Схвалити електронний макет видання «Николаев в Восточной (Крымской) войне 1853-1856 гг.: неизвестные архивные документы» та рекомендувати до друку.

3. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів, секретаря науково-методичної ради.

Доповідач зазначила, що на розгляд науково-методичної ради подано електронний макет видання «Наш земляк Ребе Менахем-Мендл Шнеєрсон», авторами котрого є директор держархіву області, д. і. н. Л. Левченко та історик і краєзнавець, к. і. н. В. Щукін.

Електронний макет видання додається.

ВИСТУПИЛИ:

Климова Л.С. – молодший науковий співробітник відділу організаційної, режимно- секретної роботи та управління персоналом.

Виступаючи зазначила, що у нашому архіві зберігаються документи про народження в Миколаєві у 1902 році духовного лідера єврейського народу 7-го Любавичського ребе Менахема Мендла Шнеєрсона, а також документи про його батьків Леві Іцхака Шнеєрсона та Хани (дочки миколаївського рабина Мейєра Шломо Яновського), братів (Довбера та Ізраєля-Аріє) та чотирьох поколінь його предків (Лавутів і Яновських), які мешкали у Миколаєві та на теренах сучасної Миколаївської області, а також архівно-слідча справа на рідного дядька Менахема Мендла Шнеєрсона – останнього громадського рабина Миколаєва Шмуля Зельмановича Шнеєрсона, репресованого за сталінських часів. Щороку архів приймає делегації громадян з різних країн, котрих знайомить із вказаними документами.

Видання, укладене англійською та російською мовами, містить біографічні нариси про Абрама-Давида Лавута, Меїра-Шломо Яновського, Леві-Іцхака Шнеєрсона і Хану Шнеєрсон, Шмуеля (Шмуля) Зельмановича Шнеєрсона, Менахема-Мендла Шнеєрсона, Хаю-Мушку Шнеєрсон, нарис щодо відродження єврейського громадського та релігійного життя у м. Миколаїв за часів незалежної України, додатки (копії документів), хронологію основних подій стосовно родини Лавут-Яновських-Шнеєрсон у Миколаєві, список використаних джерел і літератури та інформацію про авторів. Видання ілюстроване кольоровими світлинами.

Зважаючи на постійний інтерес до історії трьох поколінь відомої єврейської родини Лавут-Яновських-Шнеєрсон, видання матиме попит у багатьох країнах світу.

Запропонувала схвалити електронний макет видання «Наш земляк Ребе Менахем-Мендл Шнеєрсон» та рекомендувати до друку.

ВИРІШИЛИ:

3.1. Схвалити електронний макет видання «Наш земляк Ребе Менахем-Мендл Шнеєрсон» та рекомендувати до друку.

4. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів, секретаря науково-методичної ради.

Доповідач зазначила, що директором держархіву області, д. і. н. Левченко Л.Л. та членом науково-методичної ради, завідувачем кафедри історії України Чорноморського університету ім. Петра Могили, д. і. н. Котляром Ю.В. підготовлено статтю «Регіональний зріз Української революції 1917-1921 рр.: Миколаївщина» для публікації у науковому виданні «Український історичний журнал» Інституту історії НАН України.

Текст статті додається.

ВИСТУПИЛИ:

Серединський О.В. – заступник начальника відділу інформації та використання документів держархіву області, к.і.н.

Виступаючи зазначив, що у статті на прикладі Миколаївщини висвітлюються особливості Української революції 1917–1921 рр. на регіональному рівні. Головні революційні

події на Миколаївщині відбувалися в контексті державотворчих процесів в Україні (періоди Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського та Директорії). На місцевому рівні часто ці періоди хронологічно не співпадають із загальною періодизацією історії Української революції. Наприклад, на Миколаївщині період Центральної Ради розпочався пізніше, а саме після жовтневого перевороту в Петрограді; період Директорії закінчився значно раніше, від другого захоплення влади більшовиками. Чіткий орієнтир на Українську Центральну Раду Миколаївщиною було взято після більшовицького перевороту в Петрограді. Визнання Української Центральної Ради в регіоні відбулося завдяки наполегливості Миколаївської Ради об'єднаних українських організацій. Центральна Рада не мала чітко окресленої регіональної політики, що врешті призвело до втрати нею авторитету серед селян і містян. На Миколаївщині Центральна Рада припустилася помилок у земельній політиці та не врахувала потужний міський чинник – робітників миколаївських суднобудівних заводів. Селяни й містяни не вирішили своїх найважливіших проблем, що призвело до повстань як у місті, так і на селі. Запізніла увага Центральної Ради до подій у Миколаєві не мала позитивних наслідків. Натомість місцеві більшовики, які на початку революції фактично були маргінальною політичною силою, зміцнилися і набули авторитету серед пролетарів і селян Миколаївщини.

Уряд П. Скоропадського, намагаючись виправити помилки Центральної Ради, приділив значну увагу миколаївським суднобудівним заводам, домігся повернення Україні флоту й верфей. Проте, через німецьку політику щодо заводів і зазіхання на недобудовані там військові кораблі, а також через короткочасність перебування при владі, значних результатів у цій сфері також не здобув. Разом із цим, за П. Скоропадського поглибилося протистояння селян і великих землевласників, яке вилилося в антигетьманський рух і повстання. У місті українські організації за Гетьманату не мали значного впливу на населення й офіційну владу через ігнорування їх німецьким командуванням і призначення на керівні посади колишніх російських генералів. Тримісячний період Директорії характерний хаотичністю влади й подій, у яких важливу роль відіграла присутність військ Антанти й переміна політичних поглядів отамана Н. Григор'єва – з проукраїнських на більшовицькі. Саме дії григор'євців призвели до остаточної втрати впливу Миколаївської Ради об'єднаних українських організацій на офіційну владу. Перший Зимовий похід Армії УНР хоча й охопив значну частину території Миколаївщини та став героїчною сторінкою в історії українського війська, однак природного зв'язку з процесами, що відбувалися на Миколаївщині, не мав. Натомість, важливу роль відігравав селянський повстанський рух, який продовжився й після завершення основних революційних подій.

Запропонував схвалити текст статті «Регіональний зріз Української революції 1917-1921 рр.: Миколаївщина» та рекомендувати до публікації у науковому виданні «Український історичний журнал» Інституту історії НАН України.

ВИРШИЛИ:

4.1. Схвалити текст статті «Регіональний зріз Української революції 1917-1921 рр.: Миколаївщина» та рекомендувати до публікації у науковому виданні «Український історичний журнал» Інституту історії НАН України.

5. СЛУХАЛИ:

Мельник М.О. – начальника відділу інформації та використання документів, секретаря науково-методичної ради.

Доповідач зазначила, що директором держархіву області, д. і. н. Левченко Л.Л. підготовлено статтю «Виникнення громадських організацій та політичних партій в Миколаєві у 1917 р.» для публікації у збірнику наукових праць «Гуманітарний вісник НУК» Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Текст статті додається.

ВИСТУПИЛИ:

Сидоренко А.І. – доцент кафедри діловодства та інформаційних систем Миколаївської філії Київського Національного університету культури і мистецтв, к. п. н.

Виступаюча зазначила, що у статті викладено історію виникнення та діяльності у Миколаєві громадських організацій, професійних спілок та товариств, а також численних політичних партій у 1917 році. Зокрема Громадського комітету (Комітету громадської безпеки), Миколаївського осередку Українського товариства «Просвіта» (заснованого 1907 року), осередків партія соціалістів-революціонерів (есерів), Естонської соціал-демократичної партії, партії кадетів «Народная свобода», Російської соціал-демократичної робітничої партії (РСДРП), об'єднаної соціал-демократичної партії «Інтернаціонал», партії анархістів. Влітку 1917 року в Миколаєві було засновано Комітет сіоністів і Миколаївську сіоністську організацію, осередки сіоністської організації «Цеїрей-Ціон», Єврейської соціал-демократичної партії «Бунд». Також у Миколаєві простежується діяльність Польської соціалістичної партії (соціалістів лівих) та польських і литовських соціал-демократів, Латиської національно-демократичної (соціал-демократичної) партії, Вірменської політичної партії «Дашнак-цутюн», Єврейської соціал-демократичної робітничої партії «Поалей-Ціон», Народно-соціалістичної (трудової) партії (енесів).

Документальні підтвердження про організаційні збори та відкриття офісів українських партій виявлено станом на травень – червень 1917 р. (УСДРП і УПСР). 6 серпня 1917 р. українські політичні сили в Миколаєві фактично вперше виявили своє ставлення щодо влади в Україні та місті – «Своїм Тимчасовим Урядом на Україні вважаємо тільки Українську Центральну Раду, її виконавчому органу – Генеральному Секретаріату – доручаємо керівництво нашим краєм, не вважаючи ні на які наслідки переговорів з Центральним Урядом, і тільки розпорядженню Генерального Секретаріату підлягаємо».

На вибори до демократичної Миколаївської міської думи українські політичні партії пішли в єдиному блоці з російською, єврейською, польською, латиською, естонською соціал-демократичними партіями та з російськими соціалістами-революціонерами відповідно. Демократична Миколаївська міська дума з 29 серпня 1917 р. приступила до роботи в складі 102 гласних, із яких 63 представляли партію есерів, 15 – соціал-демократів, 9 – єврейську общину, 5 – партію Народної Свободи, 3 – Союз домовласників і по одному місцю отримали представники інших об'єднань.

Надалі у період Української Центральної Ради, Гетьманату та Директорії діяльність громадських організацій та політичних партій простежується в протоколах зборів громадських організацій, міських партійних конференцій, Ради робітничих і військових депутатів та Миколаївської міської думи, а також в партійній пресі часів Української революції, за якої фактично кожна політична партія, у т. ч. українські, мала свій друкований орган у Миколаєві.

Запропонувала схвалити текст статті «Виникнення громадських організацій та політичних партій в Миколаєві у 1917 р.» та рекомендувати до публікації у збірнику наукових праць «Гуманітарний вісник НУК» Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

ВИРІШИЛИ:

5.1. Схвалити текст статті «Виникнення громадських організацій та політичних партій в Миколаєві у 1917 р.» та рекомендувати до публікації у збірнику наукових праць «Гуманітарний вісник НУК» Навчально-наукового гуманітарного інституту Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

Секретар

Марина МЕЛЬНИК